

ТАДЕУШ ДОЛЕНГА-МОСТОВИЧ

ЗНАХАР

Польща, ХХ століття. Життя професора Вільчура, геніального хірурга, пішло на марне вмить. Він утратив усе: родину, професію, себе... У річницю весілля кохана дружина пішла до іншого, забравши із собою дочку. Того ж вечора Вільчура до напівсмерті побили бандити і він опинився на вулиці без грошей, документів — і без пам'яті. Тепер він не знає навіть власного імені... Після декількох років поневірянь колишній професор знаходить притулок у родині мірошника. Хоча Вільчур не пам'ятає, хто він такий, руки його знають свою справу — і поступово чутка про великого цілителя шириться всією округою. Якось він зустрічає дівчину, яка пробуджує в ньому спогади... Коли Марися потрапляє в аварію, знахар розуміє: щоб урятувати її, він мусить зробити неможливе.

Пальці знахаря швидко, проте вправно й докладно обмацували непорушне тіло дівчини: ребра, ключиці, хребет, а тоді повернулися до голови. Щойно торкнулися місця, де голова переходить у потилицю, як Марися здригнулася — раз, другий, третій...

Тепер він зрозумів: основа черепа була пошкоджена й увігнута.

Якщо мозок не постраждав, негайна операція могла допомогти. Могла би... надія була слабка, проте була.

Знахар долонею втер спітніле чоло. Його очі зупинилися на тих примітивних знаряддях, що їх він використовував раніше. Він чудово усвідомлював, що з ними йому не вдасться провести таку небезпечну й складну операцію.

www.trade.bookclub.ua
www.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-9298-0

9 789661 492980

ТАДЕУШ ДОЛЕНГА-МОСТОВИЧ

ЗНАХАР

ТАДЕУШ ДОЛЕНГА-МОСТОВИЧ

ЗНАХАР

КЛУБ
ОМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

**Тадгеуш
Доленга-Мостович**

ЗНАХАР

**Таргеш
Доленга-Мостович**

ЗНАХАР

РОМАН

ХАРКІВ **КЛУБ**
СІМЕЙНОГО
2015 **ДОЗВІЛЛЯ**

УДК 821.162.1
ББК 84.4Пол
Д64

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Dołęga-Mostowicz T. Znachor : Powieść /
Tadeusz Dołęga-Mostowicz. — Prószyński i S-ka, 1996.

Переклад з польської *Божени Антоняк*

Дизайн й ілюстрація на обкладинці *Наталі Струкової*

Художник *Олександр Семякін*

ISBN 978-966-14-9298-0 (Україна)
ISBN 83-86868-39-2 (англ.)

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2015
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2015

Лікар повинен мати око сокола, руки дівчини, мудрість змії й серце лева. Принаймні, так стверджував світило лікарської науки Авіценна...

Герой роману «Знахар» професор Вільчур мав дещо більше: великі грубі руки, кремезну постать і феноменальний талант, що межує з геніальністю. Чи віддали б ви в його широкі долоні своє серце, коли б від цього залежало ваше життя? Відповідь позитивна — і з перших сторінок роману «Знахар», і з перших кадрів однойменного фільму Єжи Гоффмана. Безумовно, у стерильній операційній, де повітря просякнуте запахом хлороформу, а святобливу тишу порушує лише стукіт металевих інструментів об скляний стіл, людина у сліпучо-білому халаті творить доволі очікуване диво. Булгаковський професор Преображенський категорично відмовлявся оперувати в кімнаті для прислуги, їсти в спальні, читати в оглядовій, вдягатися у приймальні й оглядати пацієнтів у їдальні. До часу варшавський хірург Рафал Вільчур, дітище Доленги-Мостовича, теж про таке й не думав: гонорари у розмірі нового корпусу для лікарні чи подорожі на Канарські острови для дружини і доньки дозволяли йому чітко розмежувати, так само на побутовому рівні, життєвий простір і професійну діяльність. Не міркував він і згодом, коли втратив усе: дружину, доньку, маєток, ім'я, — коли вправним рухом ламав юнакові кістки, що неправильно зрослися, і складав їх знову, не переймаючись тим, що оперує пилкою, долотом, двома годящими ножами, на столі — кухонному

чи обідньому, а за перев'язний матеріал йому слугують простирадла. Якби пам'ять, котру відібрали злодії важким ударом по голові, повернулася до професора Вільчура, а нині батрака Антонія Косиби, він би знав, звідки в нього цей дар і цей благородний ризик. Раніш він без страху брався лікувати пацієнтів, від яких відмовлялися лондонські, паризькі, берлінські й віденські фахівці, а тепер виправляє помилки повітового лікаря, якого ані інструменти, ані медична освіта не роблять Лікарем.

Отже, столичний хірург постає перед нами в іпостасі народного цілителя. Простий люд приписує йому надприродні, магічні знання, не розуміючи, як і він сам, скільки років лжеАнтоній присвятив вивченню медицини і лікарській практиці. А місцева влада через те саме незнання засуджує за незаконне лікування і крадіжку. Бо що таке знахарство для просвіченої людини початку ХХ століття? Середньовічні забобони. Темне неучтво. Варварство. Злочинні дії. Шарлатанські виверти. Безглузде бубоніння. Химерні заклинання і нашепти. Трав'яні настої. Ніби з доброї волі віддяка. Здирництво бідняків. Понад двісті летальних випадків у повіті за два роки, якщо казати мовою цифр. Такі от слова свідків звинувачення! Що там казати: аргументів на три роки в'язниці — так погрожував конкурентові повітовий лікар Павлицький. Саме так, конкуренту. Адже в ті часи знахарів було значно більше, ніж медиків, а тут іще з'явився цей Косиба — легкий на руку «шарлатан» відбирав до двадцяти пацієнтів на день та ще й нахабно викрав саквояж із хірургічними інструментами, коли зрозумів, що трепанацію черепа не зробити шлюсарним знаряддям чи кухонним ножем.

Та й справді, як це кришталево чесний Антоній Косиба наважився на крадіжку? Переберемо на себе роль пові-

тового адвоката Маклая, бо навряд чи він із нею впорається. Був би Косиба справжнім самородком, справдешнім шептуном і травником, пом'якшувальною обставиною слугував би страх перед нестерпною агонією і Судним днем, бо славний лікар жив сам-один, не мав ані сім'ї, ані послідовників¹. Але ж відомо, що для лікаря від Бога рятувати людське життя — справа звична, тому придасться все: хоч облите окропом зубило, хоч вкрадені стерилізовані хірургічні інструменти. Тому в таких фахівців не лишається безнадійно хворих. Тому Смерть завжди стоїть у ногах їхніх пацієнтів, і вони раз за разом ставлять її на коліна.

Чи варто сподіватися Антонію Косибі на визвольний вирок? Навряд. А як щодо професора Вільчура? До нього суддя виявить суворість чи прихильність? Чи сам професор згадає, хто він є насправді, чи хтось із його забезпеченого минулого назве лікаря на ім'я? Що саме він згадає про своє життя? Важко втримати інтригу, коли йдеться про текст, настільки відомий, про екранізацію, настільки популярну, про героїв, які ввійшли в кожен дім на правах рідних. Можливо, тому варто зупинитись на особі творця роману і «батькові» улюблених персонажів, чиє ім'я не так гриміло в нас, як ім'я, наприклад, Єжи Гоффмана. Але в історії життя і навіть в обставинах смерті польського письменника, журналіста і сценариста Тадеуша Доленги лишилося чимало нерозгаданого.

Якщо вам випаде відвідати Білорусь, обов'язково заїдьте до міста Глубокоє, де на будинку № 2, що на вулиці

---

¹ Багато знахарів та відунів передають свої знання з роду в рід. За переказом, знахар, який не встиг передати свої знання, зазнає тяжких передсмертних мук і навіть вставатиме з труни після смерті. — Енциклопедія Брокгауза й Ефрона. — Спб, 1890—1907.

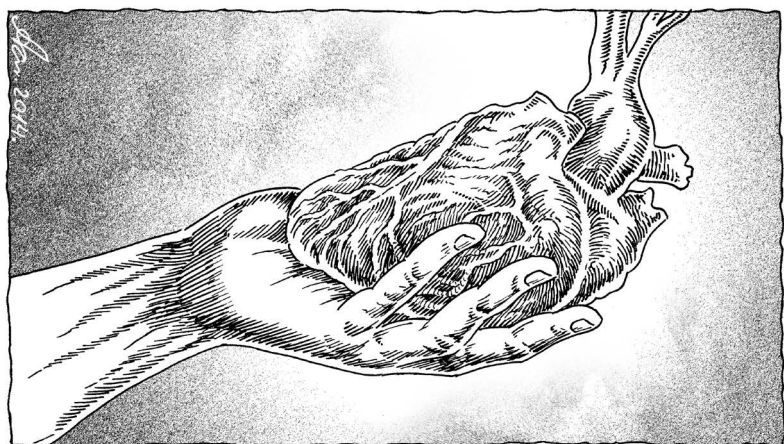

Советской, встановлено меморіальну дошку на пам'ять про Доленгу-Мостовича. У цій будівлі майбутній письменник жив із батьками до вступу до Київського університету.

З 1919 року Мостович — доброволець польської армії, з 1922-го — кореспондент, а згодом і редактор варшавської газети «Rzeczpospolita»; свої фейлетони підписував псевдонімом Т. М., а потім Доленга.

Слава прийшла до Мостовича одразу, з дебютного роману «Знахар» — сьомого за ліком літературного твору пана Тадеуша, на той момент уже відомого автора іскристої політичної сатири, і — на щастя — не останнього, де фігурує професор Вільчур. З 1934 року Доленга-Мостович активно працював у кінематографії. До 1939 року з 16 його творів екранізовано 8.

Під час Другої світової війни Доленга-Мостович організував міліцію біля румунського кордону, щоб забезпечити в час безвладдя суспільний порядок і безпеку містечка Кути. Письменник трагічно загинув у вересні 1939 року. Для його біографів досі лишається загадкою: чи його розстріляв упритул радянський солдат, чи він загинув під Львовом від сліпої кулі.

РОЗДІЛ 1

В операційній панувала глибока тиша. Зрідка її порушував різкий металічний звук хірургічних інструментів на скляній таці. У повітрі, нагрітому до тридцяти семи градусів за Цельсієм, витали солодкавий запах хлороформу й гострий — свіжої крові, які проникали під маски, наповнюючи легені нестерпною сумішшю. Одна з санітарок зімліла в кутку зали, проте ніхто не міг відійти від операційного столу, щоб привести її до тями. Не міг, та й не хотів. Троє асистентів не зводили очей з відкритої червоної порожнини, над якою, здавалося, незграбно й повільно рухалися великі грубі руки професора Вільчура.

Кожен щонайменший рух його долонь треба було негайно зрозуміти. Кожне невиразне слово, яке час від часу чулося з-під маски, становило наказ, зрозумілий асистентам, які миттєво його виконували. Ішлося не лише про життя пацієнта, але й про дещо значно важливіше: про успіх цієї шаленої, безнадійної операції, яка могла стати

тріумфом хірургії ї означала ще більшу славу не лише для професора, не лише для його клініки та учнів, а й для всієї польської науки.

Професор Вільчур робив операцію на серці. Він саме тримав його в лівій долоні й ритмічно масував пальцями, бо воно постійно слабшало. Крізь тонку гумову рукавичку відчував кожен його рух, ледь чутне булькотіння, коли клапани відмовлялися слухатися, і зацікавленими пальцями примушував його працювати. Операція тривала вже сорок шість хвилин. Доктор Марчевський, який стежив за пульсом, уже вшосте встромляв під шкіру пацієнта голку шприца з камфорою та атропіном.

Права рука професора Вільчура раз по раз робила короткі рухи ланцетом і ложками. На щастя, гнійник не сягав глибоко в серцевий м'яз і був правильної форми. Життя цієї людини можна було врятувати. Якщо серце витримає ще якісь вісім чи дев'ять хвилин.

«І все-таки ніхто не наважився!» — з гордістю подумав професор. Так, ніхто, жоден хірург ані в Лондоні, ані в Парижі, ані в Берліні чи Відні. Вони передали пацієнта до Варшави, поступившись славою й величезним гонораром. А такий гонорар — це добудова нового корпусу клініки й ще дещо важливіше: подорож Беати з донею на Канарські острови. На всю зиму. Важко йому буде без них, але для дружини це необхідно. Беатині нерви останнім часом зовсім розхитані.

Синювато-рожева подушка легені зробила спазматичний вдих і враз зморщилася. Раз, і вдруге, і втретє. Шматок живого м'яса в лівій руці професора здригнувся. З маленької ранки на фіолетову оболонку витекло кілька краплин крові. Очі присутніх розширилися від жаху. Почулося тихе шипіння, і голка шприца «Рекорд» знову про-

низала шкіру хворого. Товсті пальці професора ритмічно тискалися й розтискалися.

Ще мить — і ранку було очищено. Тонісінька хірургічна нитка мала довершити роботу. Один, другий, третій шов. Просто неможливо було повірити, що ці величезні руки здатні на таку точність. Обережно вивільнив серце і якусь мить уважно в нього вдивлявся. Воно якось нерівномірно бубнявіло й опадало, проте небезпека вже минула. Професор випростався й кивнув. З-під стерильного простирадла доктор Скужень вийняв випилянну частину грудної клітки. Ще кілька маніпуляцій — і професор зміг перевести подих. Рештою займаються асистенти. Їм можна було цілковито довіряти. Професор зробив ще кілька розпоряджень і вийшов до переодягальні.

Тут він з насолодою вдихнув звичайне повітря, зняв маску, рукавички, фартух і халат, забризкані кров'ю, і потягнувся. Годинник показував тридцять п'ять хвилин на третю. Він знову запізнюється на обід. Та ще й у такий день. Узагалі Беата знає, яка в нього нині важлива операція, але те, що він запізниться такого дня, буде для неї неприємно. Виходячи сьогодні зранку з дому, він нічим не виказав, що пам'ятає цю дату: восьму річницю їхнього шлюбу. Але Беата знала, що він не міг про неї забути. Щороку в цей день вона отримувала якийсь гарний подарунок, щороку дивовижніший і дорожчий, у міру того як зростали його слава й багатство. От і цього разу в кабінеті на першому поверсі напевне є вже новий. Кушнір мав надіслати його ще вранці...

Професор поспішав, тому швидко переодягнувся. Треба було ще зазирнути до двох пацієнтів на третьому поверсі й до щойно прооперованого хворого. Доктор Скужень, який сидів біля нього, коротко прозвітував:

— Температура тридцять п'ять і дев'ять, тиск сто чотирнадцять, пульс дуже слабкий, із незначною аритмією, шістдесят — шістдесят п'ять.

— Слава богу, — усміхнувся професор.

Молодий лікар перевів на велетенську постать шефа погляд, сповнений невимовного обожнювання. Він був його студентом в університеті. Допомігав професору готувати матеріали до його статей, доки той ще займався науковою роботою, а відколи Вільчур відкрив власну клініку, доктор Скужень отримав у ній добрий заробіток і чималі можливості для розвитку. Може, він і шкодував подумки, що шеф так раптово відмовився від наукових амбіцій, обмежившись університетськими лекціями та зароблянням грошей, проте не міг його через це менше цінувати. Як і всі у Варшаві, Скужень знав, що професор не робив цього для себе, що він працював наче каторжник, що ніколи не вагався, беручи на себе відповідальність, і часто робив такі чудеса, як-от нині.

— Ви геній, професоре, — переконано мовив він.

Професор Вільчур засміявся своїм низьким добродушним сміхом, який завжди сповнював його пацієнтів спокоєм і довірою.

— Не перебільшуйте, колего, не перебільшуйте! І ви до цього прийдете. Та зізнаюся, що я задоволений. Якщо будуть якісь ускладнення — телефонуйте мені. Хоча гадаю, що обійдеться без цього. І нині я щиро на це сподіваюся, бо... маю вдома свято. Мені, певно, вже дзвонили, що обід підгорає...

Професор не помилявся. У його кабінеті вже кілька разів лунав телефонний дзвінок.

— Перекажіть, будь ласка, панові професору, — говорив лакей, — щоб він якомога швидше повертався додому.

— Пан професор в операційній, — щоразу незворушно відповідала секретарка, панна Янович.

— Чого це вони, у біса, так розійшлися?! — озвався головний лікар, доктор Добранецький, який саме зайшов до кабінету.

Панна Янович прокрутила валик у друкарській машинці і, витягаючи надруковану сторінку, проказала:

— Нині річниця весілля пана професора. Ви забули? Аджє вас запрошено на бал.

— А й справді. Сподіваюся, буде неабияка забава... Як завжди, чудовий оркестр, неймовірна вечєра, щонайкраще товариство.

— Як це ви забули про вродливих жінок? — іронічно зауважила секретарка.

— Не забув. Якщо ви там будете... — віджартувався доктор.

На худих щоках панни Янович спалахнув рум'янець.

— Не смішно, — стєнула вона плєчима. — Навіть якби я й була найвродливішою, не розраховувала б на вашу увагу.

Панна Янович не любила Добранецького. Як мужчина він їй подобався, бо й справді був на диво гожим, з орлиним носом, високим, гордовитим чолом, до того ж панна Янович знала, що доктор був талановитим хірургом, бо ж професор доручав йому найскладніші операції й усіляко сприяв отриманню ним посади доцєнта. І все ж вона вважала його меркантильним кар'єристом, який полює на багату нарєчену, і, до того ж, не вірила в його вдячність професорові, якому Добранецький завдячував чи не всім.

Добранецький був досить чулим, щоб не помітити її зневаги. Та позаяк звик не наживати собі ворогів, відповів

Літературно-художнє видання

ДОЛЕНГА-МОСТОВИЧ Тадеуш
Знахар
Роман

Головний редактор *С. С. Скляр*
Завідувач редакції *Г. В. Сологуб*
Відповідальний за випуск *О. О. Григор'єва*
Художній редактор *Н. В. Переходенко*
Технічний редактор *А. Г. Верьовкін*
Коректор *І. Г. Веремій*

Підписано до друку 03.08.2015. Формат 84x108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Literaturna». Ум. друк. арк. 19,32.
Наклад 7000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Відруковано з готових діапозитивів
у друкарні «Фактор-Друк»
61030, м. Харків, вул. Саратовська, 51. Тел.: + 3 8 057 717 53 57

Видавництво Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
www.trade.bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ

ДП з іноземними інвестиціями
«Книжковий Клуб
«Клуб Сімейного Дозвілля»»

61140, м. Харків-140,
просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київська філія

04073, м. Київ, просп. Московський, 6, кімн. 35,
тел. +38 (067) 575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеська філія

65017, м. Одеса, вул. Малиновського, 16-А, кімн. 109
тел. +38 (067) 572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

служба роботи з клієнтами:

тел. +38 (057) 783-88-88

e-mail: support@bookclub.ua

Інтернет-магазин: www.bookclub.ua

«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001

Доленга-Мостович Т.

Д64 Знахар / Тадеуш Доленга-Мостович ; пер. з польськ. Б. Анто-
ноняк ; худож. О. Семякін ; передм. Т. Куксової. — Харків :
Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. — 368 с. : іл.

ISBN 978-966-14-9298-0 (Україна)

ISBN 83-86868-39-2 (англ.)

Початок ХХ століття, Польща. Геніальний хірург Рафал Вільчур мав усе: обож-
нювану дружину і доньку, улюблену роботу, світову славу... Але трагедія зламала
його життя — і блискучий лікар опинився на вулиці, втративши близьких, профе-
сію і... пам'ять. Вільчур не пам'ятає, хто він такий, але відчуває, що може лікува-
ти людей. Після того як він поставив на ноги безнадійного каліку, про нього поча-
ли говорити як про великого знахаря. Одного разу він зустрів дівчину, яка смутно
нагадала йому когось із минулого. Коли вона потрапляє в аварію, Вільчур розу-
міє, що повинен будь-що врятувати її — навіть ціною злочину...

УДК 821.162.1
ББК 84.4Пол